

יכול, לבין הגיחצי, כביכול, כסיפור עיר הירדן. אבל דווקא הרומה כאן מבליט ביתר שאת את צד השוני. בהבשעה שביצירתו המאוחרת יותר של אלטרמן קיימת מידה של המשכיות בין "האני" השר לבין זה המדבר בפיומון האקטואלי והפוליטי, בסאטירה, ובמחזה-המ"ש, המשכיות המתקיימת חרף כל הגדרות ה"טיבעיים" ואלה הנוספים שזוהים בקיש המשורר לגורו ואף גורו בין זה לזה, הרי רטוש של השירים, ובעיקר המאוחרים יותר, אינו מזכיר כלל, לפחות במבט ראשון ושני, את רטוש הפוליטיקה, רטוש מנהיג הנערים, קיצוני אף בין "מכסימליסטים" הלוחמים כ"ג"ר השילטון הבריטי; האדם שאינו סובל שום שותף-אמת שווה-ערך-דומעמד לצידו, אינו מודה כמעט במשיגים ובנקודות-תורפה, אינו מעריך את המינה האור התנאים המשתנים, בקיצור: אינו חוזר בו במאומה ואינו משנה דבר (על המשכרים האישיים ותחושת הכי"ש שלון הציבורי הפוקדים את רטוש ראה פורת, ע"ע 237-238, 270, 281 ופורה). לכל היותר הוא פוסל, בתקופה מאוחרת יותר, רברים, מתונים מדי" או "התבטאויות יהודיות-ציוניות מדי ביחס לטעמו המאוחר" (עמוד 83), כלומר, דברים שכתב לפני שרע יונותיו הבשילו עד תום, לדעתו. ואולם, מש עה שהבשילו, בעיניו, הם עתידים להישאר, מבחינתו, בעינם ובצבעם לנצח-נצחים כמו אין לזמן שליטה עליהם. ואם לא התממשו ציפיותיו בחייו — והוא הרי למד מבשרו שלא התממשו — אין זה אלא משום שה"אחרים" לא הבינו או שטפו מדרך הישר (הע"קומה) או שהתיישרו עם המימסד" השואה, או שלא עמד להם כוחם להתמיד ומכרו את נפשם לשטן בעד בצע כסף או נזיד עדשים. האחרים" — אבל לא הוא, כמוכן. תמיד האחרים.

וכאן, נדמה לי, ייחודו הגדול של רטוש, שהפוליטיקה או הגוה-הרעיון הפוליטי שבו גירש מלפניו את המשורר, ואילו המשורר התנהג, בתבונתו וברגישותו, מן הפוליטי-קאי.

המיתוס והיהדות

ברור: לא בכל השירים. לא ב"ההולכי בחושך וכווראי לא בשירי חרב ואף לא בשי"ריס"פיומנים כגון "דאונים על הכרמל" ו"מ"טה המטכ"ל" שאותו פסל אהרן אמיר מבוא בקנחת שלו (אגב, שניהם נתפרסמו בחוברות יוני" שבכריכה המשותפת שלי ושל אורי ברנשטיין.

גם נכון מה שפורת אומר בקשר עם חופה שחורה, והוא, שאסור להתעלם מן השימוש שעשה רטוש. במיתוס העברי האלילי הקדום כמכשיר לניגוח היהדות; כמו שנכון כי "לעצם השימוש בו (במיתוס העברי) ובאוצר המילים המיוחד הקשור בו והנובע מניב אגודות היה תפקיד אידיאלי ברוח" כספר (ע' 298). בכיקורת הספרות שלו אשר "תפסה מקום חשוב בכתיבתו של אוריאל בארף, ביטאונם של "הכנענים" שבכריכת רטוש שלן, וכן במקוריו הפרשניים-עיוניים, ניכרו היטבי-היטב אותות האידיאולוגיה.

אבל בשירי צ'נו (פורת צורק: רטוש אכן ביקש לשמר בשם זה גם את ההוראה הלא-שגורה ולא-יידועה של "שבר, כישלון, מפלה, מעידת הרגל"), בשירי חשבון, בשירי חמש, או בשירי נורה — אחד המופלאים בקובצי שיריו, לדעתי — שם נפרד הליריקן מן הפר ליטיקאי. ולטובת שניהם. משום גם שם עור מתגלה, זעיר פה והרבה שם, אותו פן, "טראגי הירואי" (פורת) המפייץ את ראייתו העצמית של רטוש בכל יצירתו. אבל פן טראגי-הירואי זה, שניזון ללא ספק גם מתחושת הכישלון של הפוליטיקאי, מצא את ביטויו המשכנע תביו, כולל מיכתבי-האהבה שלו), ולא במא"מרי הפולמוס או במחקרים שהיו, אחרי הכל, מחקריו של חובכן מגמת, לא של בריסמכא אמיתי.

וכן איפשרה יצירתו של שלח-רטוש, בעיי קר על רקע מציאות זמנו שלו, ראייה דר-

צדדית או דר-פנית, כששני הצדדים או שתי הפנים נפרדות לעיתים זו מזו, במידה זו או אחרת, או חזרות ונפגשות. וקשה מאוד, קשה מאוד-מאוד, לכתוב את "סיפור חייו של אורי" אל שלח" (הוגה-הרעיון והמנהיג הכנעני) שיעשה גם צדק מלא עם סיפור חייו של יונתן רטוש, המשורר.

וכישוריו ושדה התמחותו וכליו הביקור-תיים (דרך המחקר ההיסטורית-הפילולוגי-גית") של הפרופ' פורת — כל אלה כמו חברו להכשירו לכתוב את סיפורו של אוריאל שלח יותר מאשר את סיפורו של יונתן רטוש. כמו"הו כקודמו, פרופסור ואיש אקרמיה אף הוא, יעקב שביט, שכבר ניתח את הזיקה בין הכי"ש נענות לבין הרביזיוניזם.

ויצאה השירה לא תמיד נשכרת כביוגי-ראפיה זו. ובטוב טעמו של הכותב והחוקר, ובענותו, ואולי גם כתחושת מיגבלותיו בת"חום האחר, העדיף יחושע פורת להתייחס

צדדית או דר-פנית, כששני הצדדים או שתי הפנים נפרדות לעיתים זו מזו, במידה זו או אחרת, או חזרות ונפגשות. וקשה מאוד, קשה מאוד-מאוד, לכתוב את "סיפור חייו של אורי" אל שלח" (הוגה-הרעיון והמנהיג הכנעני) שיעשה גם צדק מלא עם סיפור חייו של יונתן רטוש, המשורר.

וכישוריו ושדה התמחותו וכליו הביקור-תיים (דרך המחקר ההיסטורית-הפילולוגי-גית") של הפרופ' פורת — כל אלה כמו חברו להכשירו לכתוב את סיפורו של אוריאל שלח יותר מאשר את סיפורו של יונתן רטוש. כמו"הו כקודמו, פרופסור ואיש אקרמיה אף הוא, יעקב שביט, שכבר ניתח את הזיקה בין הכי"ש נענות לבין הרביזיוניזם.

ויצאה השירה לא תמיד נשכרת כביוגי-ראפיה זו. ובטוב טעמו של הכותב והחוקר, ובענותו, ואולי גם כתחושת מיגבלותיו בת"חום האחר, העדיף יחושע פורת להתייחס



האביר (תיאטרון הבובות הצ'כי באיאה, שנות ה-50, אוסף נתן זך)

הימין הרדיקלי כתנועת התחייה העברית — מי שמבקש לעמוד על הרקע שגרים לכך שמשוררים והוגי-רעיון עבריים יביעו נכר"נות. לאיזשהו קשר" אפילו עם היטלר, שאי"ננו השטן" (וכל זה, מרגיש פורת בצדק, אח"רי חוקי נירנברג, ואחרי "ליל הבדולח")

מי שמבקש לדעת את ההבדל שבין אנך, הכנענים ו"תנועת השיחור העברית" שמ"בית מידרשם של שלח-רטוש ומרעיו, על כל השוכנים, המיליטאריזם והבוז לערבים שאיפיינו את מרביתם, לבין "הפעולה הש"מית" וה"המרחב השמי" של אורי אבנרי וחבריו (נבועו עברון, עמוס קינן ואחרים), וביטאוניהם במאבק, העולם הזה ואחר — מי שמבקש לדעת מדוע יצאו האחרונים להגנת רטוש ולמשל בפולמוס המר עם שלמה גרודונסקי) על אף כל חילוקי-הרעיון המרים שבין שני המחנות — ימצא כספר זה חומר עשיר והרצאת דברים מסודרת.

בנקודה זו של הרומה והשונה בין הכנענים לבין אנשי "הפעולה השמית", מרחיב פורת את הדיבור ומרגיש, לדעתי, את הראי להר"גשה. ואף כי אורי אבנרי צודק, כמוכן, בטי"ענתו שפורת צריך היה להביא גם את גירסתו שלו לפגישה בקפה גרנסקי — ראה אבנרי, "חורה לקפה גרנסקי", העולם הזה 7-89 (26). פורת, מכל מקום, מבליט את העובדה שלהי"פצת רעיונותיו הכנעניים של רטוש בציבור תרם. בראש וראשונה... אורי אבנרי, שבסתיו 1961 הקדיש לכנענים' ולגילגולי תנועתם ורעיונותיהם סדרת מאמרים שלמה בהעולם הזה. בכך הונאה לידיעת הציבור בצורה שכמדומני לא היה לה תקדים" (ע' 307).

באותה מידה הוא מבליט גם את העובדה, הפאראדוקסאלית לכאורה אבל רק לכאורה, שבכל פעם שנשאל על הקירבה שבין השק"פותיו שלו לבין אלה של אבנרי ואנשי "הפ"עולה השמית" שהבינו, ליבירי פורת, כי "הלאומיות הערבית אינה דבר מלאכותי, וכוחה עימה בגיוס הערבים למאבק לאומי

(238), היה שלח-רטוש הופך ל"הר געש שהת"פרץ ועלה על גדותיו" מרוב כעס (307). במבט לאחור, אין ספק בדבר שאנשי "הפ"עולה השמית" צדקו במישאלתם להשתלב ב"מרחב", תחת להטמיעו או להשמירו נוסח הרעיונה של רטוש. כמו שאין ספק בדבר, שרטוש היה רק אחד הראשונים שהבחינו (או ישראלים) וכך עמד על תהליך התגב"שותה של "החוויה הישראלית", או הילידית, כפי שהיא מכונה כיום (גם על כך ראה מאמרו הנזכר של אורי אבנרי הטוען כי פיתח את תפיסתו "העברית" לפני שקרא מילה אחת של רטוש).

במבט זה, היה לא רק חלוץ וכן מקור-השראה לרבים, כי אם גם מנסח ראשון של השקפות המוצאות כיום הדים מאוחרים (ו"מפוקפקים לאיפחות מאלה ששימשו להם מקור-השראה), בהשקפות כגון אלה של א"ב יהושע בדבר "נורמליות" יהודית-ישראלית הכפויה, בזכות "המצוקה" הכוח, על מיעוט ערבי בישראל או בארץ-ישראל.

בגיליון הבא: רופא חולה

אמנות

שתי תערוכות קבוצתיות

בקטלוג הצנוע שהפיק מרכז-התרבות על-שם משה סמילנסקי ברחובות ואשר מכיל צילומים בשחור-לבן ומאמר מאת הסופר דן צלקה, כותב צלקה כי "המיסד האמנותי שלנו נעשה הריכוז הגדול ביותר בעולם (כ"חס לגורל האוכלוסייה) של חסידי המודרניות הלוכשת והפושטת צורה מדי יום ביומו". משהו הפלוראליזם שלנו שיש בו, לדבריו, "משהו מדומה ושיקרי", נגוע ב"מאנייריזם, עקרות וחזרה מתמדת על רפוסים שגורים." איך לרפא את הנגע? — רק (ועלידי) חזרה אל הריאליזם... אל הטבע, אל הפנים אל הנוף". קטלוג מהודר ויקר המכיל צילומי-צבע ושני מאמרים הפיק מוסיאון י" לבנים בפתח-תיקווה. האוצרת דרנית קידר קיבצה אמנים החוקרים, לדבריה, את "המדוע או לא-מדוע של הנסתר שאינו אלא חלק אינטגרלי מהג"גלה" לדעתה, את האין או הבלתי-נגלה חר"ויס דווקא בעיקבות קשיות החיים. קידר, הידועה ברגישותה ואשר רשימותיה מצטיינות ברדר-כלל בהגינות ומעידות על הבנה מעמיקה, מכבירה הפעם מילים ופרשנויות ומפורט לעיתים עוד יותר ערפל על "שאלות קיום שנתרוו או לי בלתי-פתורות ומבעבעות לא בחזוקה אך בעיקביות נוקבת".

גם כך יש הצדקה לקיום שתי התערוכות, "ציור מן הטבע" ו"המצד האחר", ברחובות ובי"פתח-תיקווה. בזכותן אפשר לראות ציורים יפים כמו: "גשר" של אהרן אלקלעי, ציור כפורט קטן שצבעים מפתיעים ורפות חמה ושמחה שולטים בו; "אשה וישבת" של יאן רייכווגר, שכלל שאתה מתמיד להתבונן בה היא מטירה מעליה את צעיפיה ומחלכת עליך קסם ומסתורין; ירושם חכם ורגיש של קוז"שנעשה בידי ישראל הירשברג (בעת ביקור ב"מידרשה" צעקו אליו כמה גרונות: למה לצייר קוז" אם אפשר לצלמו או לקטוף ול"הדביק על הברד). וזו רק רשימה חלקית מתוך התערוכה "ציור מן הטבע" שהאוצר שלה הוא שלום פלש.

בפתח-תיקווה, בתערוכה שעסקה ב"מימד הטרגדיוני-סמלי באמנות", אפשר היה להתר"שם מהשיגיהם של חנה מגד ואברהם פרחי, אשר הודות להתבוננות מעמיקה בטבע למדו את סוד הצימצום: ליהנות מאקוורלים שק"פים ונושמים של יהודית הר"אגן וממישחקי צבע רגישים של חווה פרסבורג. מרשימים במיוחד הם ציוריה של חנה נווה המזכירים נופים רחוקים. תחושות של עזובה ושל אבל מסתננות בין עצי היער ועל פני האור הקר. כדאי לנסוע ולראות. **שרה כ"ץ**